

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

STUDIE A KRÁTKÉ CLÁNKY

PŘEHLED VÝZKUMŮ 46

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-71-0

130115280

PŘEDNÍ ZPRÁVA
NA STARÉM MĚSTĚ V LITOMÝŘI A MĚSTĚ PRAHA
K ASPEKTŮM VÝZKUMŮ MĚSTY LITOMÝŘI

Průzkumy v Litoměřích a Praze
Průzkumy v Litoměřích a Praze
Průzkumy v Litoměřích a Praze

PŘEDNÍ
VÝZKUM

Průzkumy
Průzkumy

93 95458

BRNO 2005

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis, vydává Archeologický ústav Akademie věd České republiky Brno.
Peer-reviewed journal published by the Institute of Archaeology, Brno.

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Jaroslav Tejral

Výkonná redakce
Assistant Editors

Dana Gregorová, Balázs Komoróczy, Rudolf Procházka,
Lubomír Šebela, Petr Škrdla

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz/3cacz.htm>

Vychází jednou ročně/Published yearly

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-71-0

Copyright © 2005 by the Archeologický ústav AV ČR Brno, and by the authors.

Tisk/Print Gloria Rosice

Pokyny pro autory na internetové stránce <http://www.iabrno.cz/3ca1cz.htm>
Instructions to authors on internet pages

ženina nasedala přímo na podloží, aniž by se podařilo identifikovat jakékoliv zpevnění jeho povrchu, analogické situaci na profilu P2. Prostor mezi vlastní stěnou objektu a jeho výdřevou, jejímž pozůstatkem byl výrazný svislý pruh trouchnivého dřeva, vyplňoval zásyp s vysokým podílem přemístěného podloží. Objekt lze interpretovat jako suterénní část nějaké stavby blíže neznámé podoby. Na základě této nálezové situace nelze vyloučit, že průchod ze SZ koutu Dolního náměstí do Solné ulice mohl vzniknout teprve při renesanční přestavbě zdejší zástavby a prostor dnešního východního ústí Solné ulice mohl být do té doby součástí některého z přilehlých městíšť.

Marek Kiecoň, Michal Zezula NPU, ú. a p. Ostrava

Resumé

Opava (Kat. Opava – Město, Bez. Opava). Ostrožná Strasse. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

OPAVA (k. ú. Opava-střed, okr. Opava)

Dolní náměstí, parcely č. 573, 579. Vrcholný středověk, novověk. Město, pohřebiště. Záchranný výzkum.

V souvislosti s celkovou rekonstrukcí povrchu Dolního náměstí a výstavbou nových inženýrských sítí a vodovodu byl v prostoru náměstí v několika etapách realizován rozsáhlý záchranný výzkum. První dvě etapy záchranného výzkumu se uskutečnily v předstihu před vlastní stavební činností v roce 2003 (červenec – prosinec). V červenci – září roku 2004 následoval již vlastní záchranný výzkum spojený se stavebními pracemi (NPU Ostrava akce č. 55/04). Souběžně s touto etapou probíhal také záchranný výzkum v trase rekonstruovaného vodovodu (NPU Ostrava akce č. 54/04).

Nejstarší aktivity spadají do pravěku, a to do neolitu, eneolitu a doby římské.

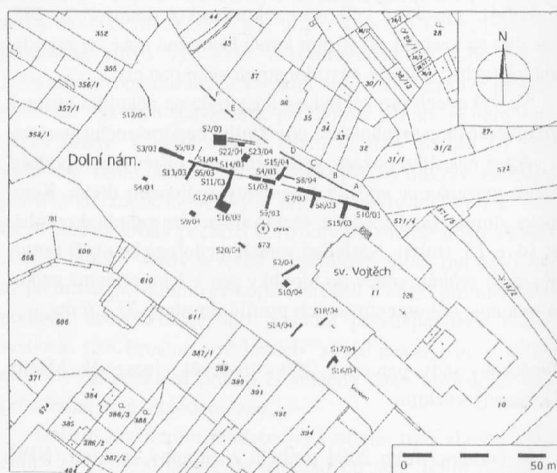
Další nálezové situace již souvisely s počátky lokovaného města a jeho středověkým a novověkým vývojem. K nejstarším nálezovým situacím tohoto časového horizontu náleží tři objekty kruhového půdorysu (sektory A a F, sonda S19/22/04) zahloubené do sprašového podloží. Jednalo se pravděpodobně o objekty hospodářské funkce (zásobnice?), které lze na základě datování keramických nálezů z jejich zánikových výplní zařadit ještě do 1. poloviny 13. století. Přítomnost těchto sídlištních objektů potvrdila předpoklad, že vzniku veřejného prostranství v těchto místech předcházelo osídlení s odlišnou organizací.

Předstihový výzkum v roce 2003 zaznamenal koryto drobné vodoteče, která byla v průběhu první poloviny 13. století svedena do vydřeveného koryta zachyceného v sondách S6/03 a S13/03. Pokračování průběhu téhož koryta bylo zachyceno během výzkumné sezony roku 2004 v sondách S8/04 a S15/04 a v sektoru B výkopu pro vodovod. Pozvolnému klesání povrchu terénu náměstí směrem k V odpovídá i změna v konstrukčním řešení průběhu vydřeveného koryta. Úsek zachycený v sondách S6/03 a S13/03 byl tvořen jednoduchým korytem, mělce zahloubeným do povrchu sprašového podloží, s výdřevou bočních stěn tvořenou masivními fošnami. Desky byly fixovány zevnitř kolíky zaraženými do spraše, přičemž horní hrana výdřevy korespondovala s úrovní povrchu podloží. Situace v níže položené části náměstí je poněkud odlišná. Zde bylo koryto zahloubeno pod úroveň terénu mnohem více

než v horní části náměstí, patrně ve snaze docílit většího spádu a zabránit tak jeho zanášení. Bočnice fixované zevnitř raženými kolíky tak dosahují pouze do poloviny výše stěny výkopu, vlastní vydřevené koryto bylo pak překryto dřevěnými fošnami a deskami a posléze zasypáno přemístěným podložím, aby se tak vyrovnala terénní nerovnost a nic nebránilo komunikačnímu využití okolního terénu. Nelze vyloučit, že vznik tohoto odvodňovacího systému může přímo souviset s přeměnou tohoto prostoru na veřejné prostranství. Chronologické upřesnění přinese dendrochronologické vyhodnocení jednotlivých dřevěných prvků. Na hlavní koryto navazovaly další vydřevené strouhy, zachycené hned v několika sondách. Dokládají promyšlený systém regulace povrchové vody, sledující nepochybně cíl uchovat plochu náměstí schůdnou i za nepříznivého počasí.

V době kolem poloviny 13. století byla plocha náměstí zpevněna jednoduchým štetem, tvořeným říčními oblázky a valouny, překrývající kromě povrchu sprašového podloží i zásypy zahloubených objektů z první poloviny 13. století. Tato nejstarší dlažba byla v průběhu druhé poloviny 13. až první poloviny 14. století překryta poměrně mocným souvrstvím (cca 0,3–1,3m), přičemž jednotlivé vrstvy byly opět místy zpevňovány štetem či štěrkovou drenážní vrstvou. Do povrchu štetů byly zapuštěny ražené kolíky různých velikostí a průměrů, které je snad možné spojit s jednoduchými konstrukcemi (pulty, přístřešky) užívanými trhovci.

V době, kdy nejstarší dlažba již byla zanesena, byly v komunikačně exponovaných úsecích plochy náměstí budovány dřevěné chodníky. Jejich průběh byl výzkumem zachycen v sondách S4/04, S14/04 a S16/04; jednalo se o hatovou konstrukci tvořenou za sebe kladenými dvojicemi trámů či kulatin, překrytými svrhu křížem kladenými fošnami či kulatinou. Provizorní zpevnění terénu, patrně pouze lokálního charakteru a tvořené volně loženými deskami či kulatinou, bylo pak zachyceno i v dalších sondách.

Obr. 31. Opava, Dolní náměstí 2003–2004. Lokalizace jednotlivých sond a dokumentovaných profilů v katastrální mapě.

Opava, Dolní náměstí 2003–2004: Lokalisierung der Sondagen und Suchschnitte im Katasterplan.

Novověkou část stratigrafie náměstí představují šterkopískové a hlinité dorovnávkové vrstvy, někdy s příměsí stavební suti, a jedna, příp. dvě úrovně valounových dlažeb. Ve všech zkoumaných sektorech výkopu pro vodovod byly zachyceny cihlové kanálky odvádějící splašky z jednotlivých domů na náměstí do rovněž cihlové kanalizační stoky z 19.–20. století. Její průběh byl registrován v sondách S8/04, S15/04, S19/04 a S21/04. V sektoru A výkopu pro vodovod bylo pak odkryto dřevěné vodovodní potrubí, kterým byla pravděpodobně odváděna voda z kašny doložené ikonografickými prameny.

Sondy S2/04 a S14/04, situované při SZ a JZ straně kostela sv. Vojtěcha, zachytily okraj kostelního hřbitova. V sondě S2/04 bylo navíc registrováno zdívo z lomového kamene na maltu, narušené recentním výkopem pro plynové potrubí. Vzhledem k jeho umístění a charakteru ho lze s velkou mírou pravděpodobnosti ztotožnit s ohradní zdí hřbitova. Na východní straně zdi, tedy směrem k průčelí kostela, bylo zcela či zčásti odkryto několik hrobových jam s pohřby uloženými na zádech a orientovanými hlavou k západu. V některých hrobových jámách se nacházely pozůstatky rakví (zkorodované hřeby, trouchnivé dřevo), v jednom z dětských hrobů byla nalezena při skeletu hlíněná kulička. Nepřehlédná stratigrafická situace, způsobená četnými recentními zásahy, umožňuje tyto hroby datovat jen rámcově do pozdního středověku až novověku.

*Marek Kiecoň, František Kolář, Michal Zezula,
NPÚ, ú. a p. Ostrava*

Resumé

Opava (Kat. Opava-střed, Bez. Opava). Dolní Platz. Parz. N. 573, 579. Mittelalter, Neuzeit. Siedlung, Stadt, Gräberfeld. Rettungsgrabung.

OPAVA (k. ú. Opava-střed, okr. Opava)

Náměstí Osloboditelů, parcela č. 22. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

Archeologický výzkum (NPÚ Ostrava akce č. 92/04) byl vyvolán stavební činností v dvorním traktu domu č. p. 7 na náměstí Osloboditelů č. o. 6 a proběhl ve dnech 3.–5. 11. 2004.

Lokalita se nachází vně původního středověkého hradebního pásu v samém sousedství někdejší Ratibořské brány, někde v místech příkopu, případně v jeho těsné blízkosti, jakož i v prostoru pozdějšího systému barokního městského opevnění. V souvislosti s jeho demolicí v průběhu první poloviny 19. století byla plocha někdejšího propracovaného systému městské fortifikace v těchto místech dodatečně zastavěna řadou původně patrových domků, svou dispozicí kopírujících průběh dálkové komunikace procházející původně Ratibořskou branou ve směru na Ratibor.

Výzkum byl realizován formou kombinace dokumentace stěn výkopů základové rýhy (sondy S1 a S2) a omezených plošných odkryvů, přičemž povrchu geologického podloží nebylo vzhledem k stavebníkem požadované konečné úrovni snižování dosaženo. Ve svrchní části dokumentovaných profilů bylo registrováno souvrství tvořené převážně povodňovými hlínami; jejich charakter a pozice naznačují, že se zřejmě jedná o cílené planýrky v místech někdejšího městského

opevnění, resp. příkopu. Jejich sled byl na několika místech narušen pilíři z lomového kamene stavěného na maltu a vynášecími cihlovými pásy studňovaného základu souvisejícího se zástavbou parcely z 19. století. Spodní část dokumentovaných profilů představovaly středověké uloženiny, některé z nich taktéž druhotně uložené ve formě terénních planýrek. Keramický materiál, získaný dílem vzorkováním profilů, dílem z omezeného plošného odkryvu, lze rámcově datovat do 13.–15. století, druhotně deponované povodňové hlíny obsahovaly novověký keramický materiál. V části zkoumané plochy, a to ve dně výkopu S1, byl zachycen relikt valounkového štětu bez keramických nálezu, dokládající komunikační využití částí této parcely ve středověku (novověku?). Existence tohoto zjevného zpevnění terénu problematizuje předpokládanou lokalizaci této parcely do míst někdejšího středověkého hradebního příkopu. Vzhledem k této skutečnosti se ovšem nabízí otázka, zda tato nálezozá situace nesouvisí s možným středověkým předměstským osídlením poblíž brány, které kopírovalo průběh dálkové trasy procházející Ratibořskou branou. V důsledku rozšiřování hradebního systému v průběhu 16.–18. století lze hypoteticky předpokládat zánik této předměstské zástavby v okolí Ratibořské brány a její částečné obnovení resp. opětné vybudování po demolici městské fortifikace v průběhu 19. století. Jedná se ovšem o čistě hypotetické úvahy, k osvětlení nálezozá situace v této okrajové části městského jádra snad v budoucnu napomohou případné další záchranné výzkumy realizované v předpokládané trase někdejšího městského opevnění a jeho předpolí.

František Kolář, NPÚ, ú. a p. Ostrava

Resumé

Opava (Kat. Opava-střed, Bez. Opava). Osloboditelů Platz. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

OPAVA (k. ú. Předměstí, okr. Opava)

Rybářská ulice, parcela č. 2924. Novověk. Město. Záchranný výzkum.

V roce 2004 byla realizována celková rekonstrukce ulice Rybářské v Opavě, její součástí byla i výstavba nové kanalizace. Rybářská ulice, která tvořila osu osídlení předměstské části zvané Ganzov, kopíruje na okraji inundačního území řeky Opavy tok tzv. městského náhonu, který již od středověku zásoboval vodou několik mlýnů nacházejících se v pravobřežní části opavského Ratibořského předměstí.

Archeologický výzkum (NPÚ Ostrava akce č. 5/04) se v první fázi soustředil na dokumentaci profilů vzniklých na stěnách technologické šachty umístěné poblíž křižovatky Rybářské a Sadové ulice. Kromě toho byly dokumentovány i dřevěné konstrukční prvky vyjmuté ze šachty bagrem před započítím výzkumu. Přestože bylo nutné z bezpečnostních důvodů dokumentovat v nezapažené šachtě profily pouze z jejího okraje, podařilo se zjistit, že svrchní část cca 5,0 m mocného profilu tvoří recentní planýrky a spodní sestává z naplavených hlín, které bylo možné na základě keramických nálezu získaných z vytěžených zeminy rámcově datovat do novověku. Stejně stáří byla s velkou mírou pravděpodobnosti i bagrem zničená dřevěná konstrukce, která byla do těch-